

УДК 347.7

В. М. Троцька,

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, м. Київ, Україна

Оцифрування творів з метою збереження культурної спадщини: нові положення законодавства ЄС

У 2019 році прийнята Директива Європейського парламенту та Ради про авторське право і суміжні права в єдиному цифровому ринку (далі – Директива ЄС) [1]. У ст. 2 (3) цієї Директиви визначено новий термін «заклади культурної спадщини» («cultural heritage institution»). Під такими закладами розуміються неприбуткові загальнодоступні бібліотеки, музеї, архіви, кіно- та аудіофонди. Саме їм відведена ключова роль у збереженні надбань світової та національної культурної спадщини для майбутніх поколінь. З розвитком цифрових технологій з'явилася можливість представлення у цифровій формі творів, що містяться в колекціях, фондах закладів. Разом з тим, виникли проблемні питання, пов'язані з дотриманням авторського права, згідно з якими відтворення (оцифрування) творів допускається на підставі дозволу суб'єктів цих прав, окрім винятків та обмежень, визначених у законодавстві. Завдяки таким виняткам та обмеженням існує можливість вільного (бездоговірного та безкоштовного) використання творів. Проте, наразі умови вільного відтворення творів відрізняються в законах країн, у зв'язку з чим виникають питання при транскордонному застосуванні положень. З метою єдиного підходу до регулювання відносин, визначено, що держави-члени ЄС зобов'язані передбачити у законодавстві винятки з виключного майнового права щодо відтворення з метою збереження творчого надбання закладами культурної спадщини. Європейські країни мають імплементувати норми Директиви ЄС у власному законодавстві до 7 червня 2021 року. Для України дослідження нових норм є корисним в розрізі процесів, що відбуваються в країні, пов'язаних з приведенням національного законодавства у сфері авторського права і суміжних прав до законодавства ЄС.

Відповідно до ст. 6 Директиви ЄС держави-члени повинні передбачити винятки з авторського права з тим, щоб заклади культурної спадщини могли створювати копії творів чи інших охоронюваних об'єктів авторського права, які постійно перебувають в їх колекціях, у будь-якому форматі або на будь-

якому носії, з метою збереження таких творів чи інших об'єктів, що охороняються, в тому обсязі, в якому це необхідно для такого збереження.

Мета вільного відтворення – збереження для майбутніх поколінь творів у доступних форматах. Термін «збереження» є ключовим у вказаній статті Директиви ЄС. Однак, критерії, згідно з якими твір потребує відтворення (оцифрування) для збереження, не визначено. Лише, як приклад, наведено, що вільне відтворення творів допускається в разі технічного старіння, руйнування носіїв чи для страхування творів (п. 27 преамбули Директиви ЄС). Тому, заклади культурної спадщини будуть вимушені самостійно вирішувати, чи є необхідність у відтворенні (оцифруванні) творів, а відтак чи підпадатимуть їх дії під вільне використання. В інших випадках для відтворення (оцифрування) потрібно отримувати дозвіл у суб'єктів авторського права та виплачувати винагороду, за винятками, зокрема, творів, що перейшли у суспільне надбання; творів, що вийшли з комерційного обороту; сирітських творів.

Вище наведені положення Директиви ЄС поширюються лише на неприбуткові заклади. З огляду на те, що відтворення (оцифрування) потребує інвестицій, заклади можуть відшкодовувати витрати, понесені ними в результаті таких дій (п. 40 преамбули Директиви ЄС). Це враховуватиметься при визначенні статусу неприбутковості закладу. Дії з відтворення (оцифрування) творів потребують значних витрат у вигляді матеріальних, людських ресурсів. Існує потреба у застосуванні ефективних технічних засобів захисту при розміщенні творів у цифровій мережі. Такі витрати є досить обтяжливими для неприбуткових закладів. З метою сприяння їх діяльності, у Директиві ЄС передбачена можливість співробітництва, розвитку партнерських відносин, створення цифрових ресурсів, зокрема й поза кордонами окремої держави. Особливо це актуально в наш час, коли заклади надають послуги шляхом створення власних вебсайтів, завдяки яким користувачі можуть відвідувати онлайн-виставки, здійснювати пошук інформації в електронних архівах, отримувати книги та іншу літературу в базах даних колекцій цифрових бібліотек, мати доступ до аудіо-, відео та іншого цифрового контенту. Перспективним є зберігання цифрових копій на різних вебсайтах закладів або за допомогою хмарних сервісів. Для цього заклад може вільно відтворити (оцифрувати) твір, передати (переслати) іншому подібному неприбутковому закладу, розташованому в державі ЄС, або

розмістити на спільному ресурсі. Такі норми Директиви є надважливими, оскільки надають можливість закладам заощаджувати на матеріальних та людських ресурсах, дозволяють залучати роботи зовнішніх підрядників при створенні та збереженні цифрових копій творів.

Отже, завдяки новим нормам для закладів культурної спадщини створені умови для переходу до нових сфер діяльності в рамках розвитку цифрового ринку, а також транскордонного співробітництва. Проте, для ефективного застосування вказаних норм, положення законів у сфері авторського права різних держав повинні бути уніфікованими. Наразі транскордонне застосування винятків з авторського права стримується невідповідністю положень в законах різних країн. Найбільш поширеними в законах є норми про виготовлення копій творів (одиничних примірників, чи коротких уривків творів) для читачів, наукових дослідників, а також виготовлення копій для збереження матеріалів у колекціях або для заміни творів, які зазнали пошкодження або втрати. Існують обмеження щодо способу виготовлення копій, форматів оригіналу чи нових версій та кількості зроблених копій. У законах про авторське право держав передбачені винятки та обмеження прав для бібліотек, архівів, музеїв і не вказано про доступ до твору за межами фізичних приміщень закладу.

Наприклад, згідно зі ст. 23 Закону Литви «Про авторське право і суміжні права» дозволяється вільно відтворювати в некомерційних цілях твори, що належать бібліотеці, навчальному закладу, музею, чи архіву, окрім творів, що передаються для загального відома через комп'ютерні мережі (в Інтернет) [2]. Відповідно до ст. 68 Закону Італії «Про захист авторського права і суміжних прав» дозволяється вільне відтворення окремих творів або їх частин для особистого користування читачами, виготовлення вручну або засобами відтворення, непридатними для маркетингу або розповсюдження твору в громадських місцях [3]. За приписами ст. 28 Закону Польщі «Про авторське право і суміжні права» бібліотеки, музеї, архіви, навчальні заклади, науково-дослідні інститути можуть, зокрема, відтворювати пісні у власних колекціях для збереження таких колекцій [4]. Однак, вільне відтворення для збереження творів, окрім музичних, відсутнє. Відповідні норми для бібліотек, музеїв, архівів, навчальних закладів встановлені в однойменному Законі Німеччини, згідно з яким дозволяється закладам відтворювати твір з фондів або виставки з

метою зробити його доступним, зберігати і відновлювати, навіть багаторазово. Бібліотеки можуть передавати репродукції творів з власних фондів іншим закладам з метою відновлення (§ 60e UrhG) [5]. Як бачимо норми відрізняються. За відсутності єдиних норм у законах держав, стримується можливість вільного відтворення творів та існують правові бар'єри щодо збереження та доступу до творів в цифровій мережі закладами, розташованими в різних країнах.

Питаннями збереження культурної спадщини опікуються не лише європейські країни. Тому існує потреба у врахуванні норм шляхом внесення відповідних змін до законодавства й інших країн.

Щодо законодавства України. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права» допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, репрографічне відтворення одного примірника твору неприбутковими бібліотеками та архівами у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника даної бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, а одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також коли відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру.

По-перше, перелік закладів, які мають право вільно відтворювати твори для їх збереження, обмежується лише бібліотеками та архівами. На відміну від положень Директиви ЄС, норми національного законодавства не поширюються на музеї, кіно- та аудіофонди. По-друге, допускається вільне відтворення лише репрографічним способом (ксерокопіюванням) примірників, що стримує можливість вільного відтворення (оцифрування) творів з використанням сучасних цифрових технологій. Отже, вказані норми Закону України потребують удосконалення.

З огляду на наведене можливо дійти таких висновків.

Висновки

У Директиві ЄС передбачені норми про винятки з майнових авторських прав, які є надзвичайно важливими для збереження культурної спадщини. Положення є актуальними як для окремих країн, регіонів, так й у світі в

цілому. В зв'язку з цим, варто продовжувати дослідження питань удосконалення норм законодавства європейських країн, висвітлення їх практичного застосування, з метою визначення доцільності введення відповідних положень до законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>
2. Lithuania. Law on Copyright and Related Rights (as amended up to Law No. XII-1183 of October 7, 2014) URL: <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/15422>
3. Italian. Law for the Protection of Copyright and Neighboring Rights URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/it/it211en.pdf>
4. Poland. The Act on Copyright And Related Rights URL: <https://www.global-regulation.com/translation/poland/11295556/the-act-of-4-february-1994-on-copyright-and-related-rights.html>
5. Jessica Rex. Copyright law reform in Germany – what is this “UrhWissG”, really? URL: <https://www.openaire.eu/blogs/copyright-law-reform-in-germany-what-is-this-urhwissg-really.GesetzüberUrheberrecht und verwandteSchutzrechte> URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/474263>

Цей матеріал був поданий до IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності», що відбулася 22.04.2021 та був розміщений в рамках цієї конференції для ширшого ознайомлення, за погодженням з автором